

IDEEËNSPROKKELAAR

INFOSESSIES ERFGOEDDAG 2011

ARMOE TROEF

Tijdens de infosessies van Erfgoeddag werden de aanwezigen in groepjes opgedeeld. Elk van de verschillende groepen boog zich over één bepaalde insteek, waarrond ze ideeën konden spuien. Daarnaast kregen ze ook nog deze vragen ter inspiratie voorgeschoteld.

- **Welke activiteit(en) zou je zelf op Erfgoeddag graag bezoeken, en waarom?**
- **Hoe zou je een activiteit aantrekkelijk kunnen maken voor gezinnen?**
- **Welke objecten in je collectie hebben een link met het thema 'Armoe troef'?**
- **Met welke partners zou je kunnen samenwerken?**

De lijst van ideeën hieronder is een letterlijke transcriptie van wat de verschillende groepjes tijdens de zeven infosessies hebben bedacht. Hopelijk kunnen deze jou ook inspireren!

Arbeid

- zoom in op kinderarbeid: vb. spinnen, steenbakkerij, op het veld...
- organiseer een workshop met oude ambachten die door kinderen worden uitgetoet...
- tentoonstelling met (historisch) materiaal tewerkstelling
- rol van organisaties als Poverello
- de inzet van 'werk' als voornaamste instrument om armoede te bestrijden, vroeger en vandaag
- historische, 'sociale' initiatieven voor tewerkstelling: bv. graaf die tijdens Wereldoorlog een ringgracht liet aanleggen. Deze gracht was totaal overbodig, maar gaf de mensen werk.
- emigratie wegens werk- en voedseltekort: tentoonstelling, vertellen. Wat gebeurde er na het sluiten van de steenbakkerijen, mijnen, belangrijke werven? Emigratie naar bv. steden, Frankrijk, VS, Canada, enz. Illustreer die uittocht van het platteland
- krantje uitgeven met verhalen
- 'veroveren' van de 8-urenwerkdag
- joodse weldadigheid: budget om te overleven en ondersteuning om werk te vinden
- samenwerking met OCMW of bedrijven
- belicht de geschiedenis van de St-Vincentius-a-Paulo genootschappen
- strijd van priester Daens, de sociale strijd in eigen gemeente in beeld brengen
- dag van de Arbeid: 1 mei – wat is/was de betekenis hiervan?
- geschiedenis van fabrieken en beluiken, paternalisme
- problematiek van dagloners, seizoenarbeiders: wie waren deze mensen, van waar kwamen ze?
- gendervraagstuk. Vrouw deed vooral thuiswerk en voor kinderen zorgen. Dienstmeid bij rijke families

Armoedebestrijding

- solidariteit tussen mensen/armen
- uitsluiting van armen
- liefdadigheid, 'weldoenerij' van beter gegoeden
- recht op werk, armen aanzetten tot werken (activering): betrekken / samenwerking met OCMW's, vakbonden
- maak de vooroordelen over armoede bespreekbaar, haal deze uit de taboesfeer. Probeer daardoor mee de perceptie van armoede (en rijkdom) te veranderen
- bestaan er verschillende soorten armoede?
- waarom leeft men in armoede, in sommige gevallen is dit een vrijwillige keuze

- kantklossen (en andere vormen van thuisarbeid) als strijd tegen armoede
- opvanghuizen, weeshuizen, initiatieven van de zuilen/verzuijing (samenwerken met bestaande organisaties)
- historiek van de sociale woningbouw, fabriekswoningen, beluiken
- voedselbonnen, voedselbedeling, maatregelen tijdens crises. Hoe komt het dat sommige mensen tijdens oorlogstijd verarmen, terwijl er andere enorm rijk worden?
- sociale wetten, ...
- geschiedenis van COO, OCMW, huisvestingsmaatschappijen, onderwijs
- kolonies
- individuele armoedebestrijding vs. bestrijding van hogerhand
- sociaal toerisme
- toerisme als nieuwe economie (van landbouw naar toerisme als inkomstenbron): vijandigheid van de lokale bevolking vs de toerist. Evolueert naar toerist die welvaart brengt.
- grens- en seizoensarbeid
- smokkel
- bemesten van arme gronden, volkstuintjes: voorzien in eigen behoeften, en maatregelen die armen moesten weghouden uit de cafés
- afval benutten, duurzaamheid, creativiteit
- tentoonstelling over armoedebestrijding binnen verschillende culturen
- herverdeling, sociale correcties
- mensen opleiden, onderwijs bieden
- 'Winterhulp' tijdens WO II: uitdelen kledij, soep
- lijfeigenschap tijdens de middeleeuwen en het Ancien Régime, herenboerderijen en plantages.
- Leven als meid of knecht, leenman.
- 'niet armen' laten aanvoelen wat arm zijn is (cfr. actie van het OCMW Zemst dat gewone burgers laat overnachten in kartonnen doos)

Gevolgen van armoede

- contrast toeristen (rijk) en lokale bevolking (arm): spanningsveld tussen toeristen en vissers
- emigratie: vlucht naar buitenland of stad
- honger, tekort aan voeding: illustraties over brood (o.m. broodzegels, Bakkerijmuseum)
- vervalsing van voedsel
- ziekte
- bedelen
- criminaliteit
- marginaliteit
- samenwerken met OCMW-archief
- vondelingen
- alcoholisme: wandelroute langsheen verdwenen cafés
- kledij armen vs. kledij rijken
- contrast volksonderwijs en elitair onderwijs
- auteurs die deze armoede beschreven
- kinderarbeid (bv. hoppepluk, visserij, ezeltjes verhuren, ballenrapers bij golf...)

Gezondheid

- geestelijke gezondheidszorg / psychiatrische instellingen: expo / film / presentatie over geschiedenis van deze instellingen. Indien mogelijk in de nog bestaande instellingen houden. Zowel de huidige als de verdwenen instellingen komen aan bod. Een kunstexpo met werken van psychiatrische patiënten (in het kader van de Week van de Amateurkunsten).
- collocatie
- lapmiddelen: tante Kaat, kruiden (Vlieg), hekserij en bijgeloof
- medisch comfort: dokter voor gewone man, 18^e eeuwse eeuw opleiding van vroedvrouw, kunde vs moraliteit
- moralisering: ex voto's, biecht / zuivering, jeugdbeweging
- kinderkolonies: vakantiecampen, opvoeding en hygiëne, de eerste tandenborstel (Vlieg)
- werkloosheid wegens ziekte
- gezonde voeding, misoogsten, veeziektes, gevolgen van het eenzijdig menu van vele armen
- huisvesting
- onderwijs
- alcoholmisbruik (en de strijd er tegen)
- leproserieën
- hygiëne en de offensieven die werden ondernomen om de bevolking te disciplineren
- epidemieën, tyfus, cholera (wegvluchten uit de stad)
- verschil in gezondheidszorg voor arm en rijk
- beschikbaarheid van proper water: gemeenschappelijke pomp, wasplaats
- voorlichting: prostitutie
- dokters vs kwakzalvers
- rol van de kerk: zielenheil, eerst sacrament voor je in het ziekenhuis mag
- volkswijsheid: wat doen bij ziekte? Gezegden, ajuin onder hoofdkussen, levertraan...)
- Vroeger stond een gebruinde huid voor arbeid op het land en witte huid voor rijk/adel. Baard vs geen baard... Verschuiven van het ideaalbeeld, dik (rijk) vs dun (arm). Terwijl iedereen nu mager wil zijn...

Kunst

- Objecten en schilders
- poppentheater, figurentheater (bv. poesje van St. Andries – volkskunst en vertier voor het gewone volk)
- cultuur van het volk, cultuur van de armen
- armoede als thema in de kunst, hoe armoede in de kunst wordt afgebeeld (contrast tussen rijk en arm)
- armoede afgebeeld in kerken (glasramen, kruiswegen...). Kunst als middel van kerk om ideeëngoed te verkondigen, armen/de gewone man kon immers niet lezen
- afval en natuur als grondstof voor kunst (WAK): gebruik van 'armoedige' materialen
- grafiek: affiches tegen alcoholisme, om mijnwerkers op het rechte pad te houden...
- het Angelus, naturalisme als kunststroming (ook in theater en literatuur)
- arme / woeste gronden, lemen hutjes... werd geïdealiseerd in literatuur en kunst
- imitatiemarmers e.d., want het echte materiaal kon men niet betalen
- interpreteren van schilderijen (levenswijze e.d., kledij)
- thema armoede als thema suggereren aan academies (WAK)

- migratie: immaterieel goed i.p.v. bezittingen werden meegenomen. Culturele armoede, heimwee. bv. traditionele dansen, muziek, slavenliederen, rapteksten (aanklacht tegen ongelijkheid), fado,
- kunst was vroeger vooral voor rijke mensen, een elitair gegeven
- arme kunstenaars, vooral een fenomeen van de 20^e eeuw
- armen bepalen vandaag nog steeds niet zelf het beeld van armoede / hoe armoede wordt afgebeeld
- kunstmecenasen namen kunstenaars in dienst. Ze verdienden zo wel hun geld, waren dus 'gered' van de armoede, maar wel van hun vrijheid beroofd (andere armoede)
- volkskunst werd lang gezien als kunst van de arme, anonieme mensen
- kunst om te overleven (acteurs, poppentheater...)

Oorzaken van armoede

- geboorte, gezinssituatie, thuissituatie: vicieuze cirkel van het arm geboren zijn
- pest, epidemieën, ziekte: hoe reageerde de maatschappij hierop?
- faillissement van bedrijven
- oorlog(sdreiging)
- verkeerde belegging, speculatie, financieel, inflatie, economische crises
- werkloosheid
- onderwijs (rijk vs arm/arbeid)
- schaarste, hoe aan eten geraken?
- alcoholisme
- natuurrampen
- overbevolking
- eenzaamheid

Vlieg | Kind- en gezinsvriendelijkheid

- Kinderarbeid in beeld brengen: wat is kinderarbeid? Hoe vonden de kinderen dat toen? (streekgebonden), laat kinderen van nu de arbeid doen die leeftijdsgenoten toen deden (in de mate van het mogelijke uiteraard)
- verhalen / sprookjes laten vertellen/voorlezen over armoede (Klein Duimpje, Hans en Grietje). Verhalen i.v.m. armoede waarbij kinderen betrokken waren: bv. zigeuners, kinderarbeid...
- het verhaal van Oliver Twist (WAK), kan eventueel gelinkt worden aan verhaal van eigen gemeente
- digitale beeldvorming: touch screen
- jeugdbewegingen betrekken: activiteit/spel, soepbedeling
- Dossier XI vertalen naar het thema 'Armoe troef'
- erfgoedvariant van het armoedespel
- koken: aardappelen, spruiten, kolen, 'water'soep proeven (typische streekgerechten)
- vervangingsproducten tijdens oorlog: eten maken met weinig (en goedkope) ingrediënten, ersatz
- 'winkeltje spelen' met producten en munteenheid van vroeger: wat kun je kopen met het budget van een arme, en wat met budget van een rijke. Belicht het contrast tussen rijk en arm.
- verkleedpartij: in lompen verkleed, zelf laten maken (kleden maken uit stuk gordijnstof of laken)
- oude teksten rond armoede laten interpreteren
- op muur definities van armoede door kinderen projecteren
- in schoolcontext: kledij (klompen versus schoenen)
- werk uit collectie rond armoede door kinderen laten beschrijven (wat zien ze, denken ze...?). Hun beschrijving wordt gefilmd en de filmpjes worden vervolgens afgespeeld. Andere kinderen moeten

vervolgens aan de hand van de omschrijving een tekening maken of raden welk voorwerp er wordt beschreven.

- vindingrijkheid: hoe vierden armen bv. kerstmis? Kerstversiering maken.
- hoe speelden (arme) kinderen vroeger? (bikkelen)
- toneeltjes, zingen en dansen
- met weinig middelen waren mensen/kinderen vroeger zeer creatief: volkspelen (schilderij van Bruegel), muziek maken, speelgoed
- toneelstuk over impact van migratie, vroeger en nu. Wat als een kind vandaag moet vertrekken welk object/erfgoed zouden zij dan meenemen/koesteren?
- kinderen gaan hun grootouders interviewen over hun leven vroeger, tijdens bv. de oorlogsjaren
- stadswandeling door Vize (armoedewandeling)
- PING (poverty is not a game): is een game rond armoede uitgegeven door de Koning Boudewijnstichting

Voedsel

- maaltijd van rijken versus maaltijd van armen, rijke tafel versus arme tafel
- kinderen gaan koken door het volgen van oude recepten. Armenmaaltijd (streekgebonden bv. pompensoep)
- maaltijd in armenhuizen
- voedselbedelingen, armenpoorten in abdijen, broodpenningen
- Voedselbanken, soepbedeling
- oorlog: voedsel tijdens oorlog, eenzijdig voedselpakket, hondenslachterij in Boom, workshop: koken in oorlogstijd
- bewaren van voedsel (workshop oude technieken om voedsel te bewaren), hoe de winter doorkomen (bv. eieren tussen kalk, pekelen), seizoengroenten
- volkstuinten
- vindingrijkheid om geen voedsel verloren te laten gaan (na oogst de restjes op het land oprapen, planten oprapen en zelf malen of planten)
- illegale praktijken: bakkers die illegaal brood bakten of graan illegaal lieten malen, illegaal slachten van dieren
- meiden die gingen koken bij de rijken
- recyclage voedsel(verpakkingen)
- instellingen en plekken waar armen iets konden eten in ruil voor...
- mislukte oogsten
- smokkelen van voedsel, smokkelroutes, stropen
- sprookjes: Assepoester, meisje met de zwavelstokjes
- kinderarbeid: gezinsinkomen verhogen en zo mee zorgen dat er brood op de plank komt
- voedselcoupons om na begrafenis eten op te halen (19^e eeuw)
- spreekwoorden: melk en roggebrood, brokkepap en haring, ...
- buurtwinkel vaak in handen van fabriekseigenaar
- voedselbereiding: turf, hout
- proevertjes
- cichorei als vervanging van koffie (verschillende merken)
- armendissen
- beeldvorming rond alcohol en alcoholmisbruik
- wie kreeg voedselhulp?

- fenomeen van de gemene gronden: geen privé-eigendom, iedereen mocht van bepaalde gronden gebruik maken
- vergelijking bedeling vroeger en nu
- tentoonstelling rond vasten (intercultureel)
- ongezond voedsel, relatie overgewicht versus gezonde voeding (duurder?)
- bedelorden (route): wat bedelden zij?
- sober maal (wereldwinkel)
- allerlei soorten pap, slijtpap, maaltijd van vroeger serveren, aardappelen met ajuinsaus, zeer weinig vlees (vgl. maken met ontwikkelingslanden vandaag de dag)
- samenwerken met scholen: de week voor EGD rond dit thema werken en zondag het eindresultaat aan publiek tonen
- liederen: honger en dorst
- de sociale kruidenier (Gent)
- samenwerken met fotoclub: foto's vroeger en nu
- frituren en evolutie van *fast food* (vroeger en nu)
- voedsel in de schilderkunst, bv. aardappeleters van Van Gogh
- buurtfeest organiseren zoals in de jaren '20 met eten van toen, volksspelen, accordeon